

Gemeente van Christus,

Evenals vorige week horen we vandaag een gedeelte uit de "Rede over de laatste dingen."

Het gaat daarin over wat we noemen "eindtijdverwachting." Deze gelijkenis van de talenten staat dus in die context. Maar de oorspronkelijke bedoeling en betekenis ervan is waarschijnlijk een andere. Een die algemener is en boven die eindtijdverwachting uitstijgt. Het gaat dan over hoe jij als gelovige in het leven zou kunnen staan. Meer specifiek gaat het, denk ik, over beeldvorming. Over hoe wij mensen altijd geneigd zijn om ons beelden te vormen: van God. Van andere mensen. Van onszelf.

Het is een bekende gelijkenis en het is bijna onvermijdelijk om te denken dat Jezus ons met deze woorden vooral wil oproepen om onze talenten die ons door de Schepper zijn meegegeven zo optimaal mogelijk te benutten. Zo wordt deze gelijkenis immers meestal uitgelegd. En dat is terecht.

Maar: áls je hem zo uitlegt, dan zitten daar op zijn minst twee kanten aan.

Een positieve: het is immers goed om je mogelijkheden zo goed mogelijk te benutten. Zeker als je dat doet ten dienste van andere mensen. Ten dienste van het behoud van de schepping.

Maar ook een negatieve: het kan overslaan in een soort van prestatiedwang. In onze tijd spreken we wel van een "millenium disease". Een bepaalde levensinstelling waarmee vooral de jongere generatie behept zou zijn. Die komt er kortgezegd op neer dat alles moet kunnen. Dat alles mogelijk moet zijn. In je werk, in je leven. Als je maar hard genoeg werkt en je je er maar voor meer dan 100 % voor inzet. Met alle negatieve gevolgen van dien: mensen lopen vast. Raken opgebrand. Vinden dat ze tekort schieten.

Maar we kiezen vanochtend voor een iets andere insteek. In de uitlegtraditie van deze tekst ligt de focus bijna altijd op die eerste twee dienaren. Die worden tot voorbeeld gesteld. Toch?

Maar het zou wel eens zo kunnen zijn dat die twee vooral dienen als contrast met de derde. In zekere zin is die derde dienaar het meest interessant. Al was het alleen maar omdat er van hem als enige een inkijkje in zijn beleving wordt gegeven. Wat er in hem omgaat. En hoe herkenbaar hij wellicht voor ons kan zijn. En dan gaat het met name om wat daarnet al even is aangestipt: hoe beeldvorming een rol speelt in zijn leven.

Deze derde dienaar heeft allereerst een bepaald beeld van God. Van zijn "heer", in de taal van de gelijkenis. Hij ervaart hem als streng. En ook nog eens onberekenbaar. Onrechtvaardig zelfs: hij maait waar hij niet heeft gezaaid. En oogst wat hij niet heeft geplant. Merkwaaardig, vind je ook niet? In ieder geval toch dat laatste. Hoe komt ie daar nu toch bij?

Maar dat eerste is voor sommigen misschien wel herkenbaar. Van vroeger dan toch.

God als strenge rechter. Die met name "het laatste oordeel" zal vellen over ons leven.

En wie weet hoe dat uit zal vallen?

Een beeld van God dat angst oproept. Dat zie je gebeuren bij deze dienaar. Angst voor zijn heer geeft hem in om zijn talent te begraven. Dan kan er in ieder geval niet iets verkeerd gebeuren, zou je denken. Er zijn meer van die angst oproepende beelden van God te bedenken. De God die een klein aantal uitverkorenen bij zich op zal nemen en een veel groter aantal voor eeuwig verloren laat gaan.

Velen zijn immers geroepen, maar weinigen etc. En niemand weet waarop die keuze gebaseerd zal zijn.

Beelden van God. Heb jij eigenlijk een beeld van God? Ik eerlijk gezegd niet of nauwelijks meer.

En daar valt prima mee te leven. Want de middeleeuwse mysticus meister Eckhart zei het al: "Elk beeld dat je van God hebt, zit er per definitie naast." Omdat ons verstand veel te beperkt is om dat wat wij "God" noemen, in beeld te krijgen. Dat roept niet zozeer onzekerheid op, als wel heilig ontzag!

God valt niet, nooit en te nimmer samen met het beeld dat jij als mens van Hem (daar ga je al!) zou kunnen hebben. Het beeldverbod uit de Exodus heeft dáár met name betrekking op. Niet zozeer op beelden van hout of steen. Ons zilver of goud. Maar de beelden van God in jouw hoofd. Denk-beelden.

Die dreigende, onheilspellende beelden van God kunnen tot gevolg hebben dat je een negatief beeld van jezelf gaat ontwikkelen. Dat je bijvoorbeeld de angst ontwikkelt dat je niet goed genoeg zou zijn. In Gods ogen. In de ogen van andere mensen.

“De anderen” die het zo vaak beter getroffen lijken te hebben dan jij. Die aantrekkelijker zijn. Rijker zijn. Veel intelligenter zijn. Veel meer talent hebben voor sport of muziek. Of schilderen.

“De anderen” die vijf of vier of desnoods twee talenten hebben. In jouw ogen.

En ik...maar één.

Een negatief beeld van jezelf kan tot gevolg hebben dat je in je schulpt gaat kruipen. Dat je wát je aan mogelijkheden hebt, niet benut. Maar - symbolisch - begraaft. Zo durf je niet tot ontplooiing te laten komen wat je in huis hebt. En dát is nu wat de bijbel “zonde” noemt. Zonde van jouw talent. Zonde van je leven.

Evenals vorige week moest ik terugdenken aan iets dat ik las bij Ton Lathouwers. Die vertelt hoe hij, jaren geleden, als jonge man in Japan aankomt bij een Zenmeester, Masao Abe. En bij hem zijn hart uitstort. Over zijn onzekerheden. Zijn onvermogen om op een zinvolle manier om te gaan met dit harde, soms wrede, onrechtvaardige leven. Het gevoel tekort te schieten, -

Waarop Abe tegen hem zegt: “Precies zoals je hier en nu voor me zit, ben je volledig aanvaard!”

En hoe dat op een ongelooflijke manier bij hem binnenkomt. Bevrijdend! En hoe het hem voor eens en voorgoed op de Zen weg zet.

Ook voor beelden die we van onszelf hebben geldt dat ze nooit samenvallen met wie je bent.

Ook hier geldt het bijbelse beeldverbod. Voor jouzelf. Omdat ook jij immers “iets van beneden op de aarde bent” (Ex.24: 4c). Maak geen beeld van jezelf! En als je dat wel doet, realiseer je dan:

Je valt niet samen met het beeld dat je van jezelf hebt.

Dat geldt óók als je juist een heel erg positief beeld van jezelf hebt, uiteraard. Wat dan in zekere zin natuurlijk wel weer jammer is 😊.

In deze gelijkenis wordt een heel merkwaardige, op het eerste gehoor zelfs onrechtvaardige en strenge manier gebruikt om die derde dienaar tot zichzelf, tot inzicht te brengen. Dat is volgens mij in ieder geval de achterliggende bedoeling van wat die heer doet: “Pak hem zijn talent maar af en geef het aan degene die er tien heeft. Want wie heeft zal nog meer krijgen en wie niet heeft zal zelfs wat hij heeft nog ontnomen worden.”

Raadselachtige woorden, vind je ook niet? Maar ze weerspiegelen in feite precies wat er gebeurt met mensen die zich zo door angst en onzekerheid laten leiden. En hun talent begraven. Uiteindelijk houd je dan niets meer over. Heb je geen leven meer... Niet zoals het bedoeld was, of had kunnen zijn, in ieder geval. En dat wordt, denk ik, bedoeld met die “buitenste duisternis, waar je dan knarsetandend” zit te kniezen.

Terug naar de beeldvorming. Die vindt ook nog op een derde manier plaats. Het is al even voorbijgekomen: hoe jij naar andere mensen kijkt. De beelden die je van hén hebt.

Hoe kijk jij naar anderen?

We zijn allemaal geneigd om onszelf op een of andere wijze aan anderen te spiegelen, of af te meten.

Spiegelen is niet erg, afmeten pakt vaak minder positief uit.

De onvolprezen schrijftuitlegger Eugen Drewermann heeft het in dit verband over het “Kaïn en Abel conflict. Dat is een interessant. Kaïn is dan de derde dienaar, die we in zekere mate allemaal in ons hebben.

Abel is de mens die onbekommerd, dankbaar en met vreugde in het leven staat. Hij heeft als het ware zijn blik op de hemel gericht en ziet, ook bij wijze van spreken, de rook van zijn dankoffers opstijgen naar God.

Maar Kaïn heeft zijn blik vooral gericht op Abel. En voelt zich - waarom, daar kunnen allerlei redenen voor zijn - de mindere van zijn broer: kijk nou toch, God vindt het blijkbaar heel mooi dat Abel er is, zie eens hoe de rook van zijn offer opstijgt. Hoe die twee een goede band hebben met elkaar.

Dat heb ik niet. Waarom heb ik dat niet?!? Waarom voel ik dat niet zo? Blijkbaar vindt God het niet zo goed dat ik er ook nog ben... dént Kaïn!!

Maar waarom kijkt hij met zulke ogen naar zijn broer? Waarom kunnen wij soms met soortgelijke ogen naar anderen kijken?

Wat Kaïn doet, is dat hij bepaalde gevoelens die leven in zichzelf, projecteert op Abel. En op diens relatie met God, in dit geval.

Gevoelens van onzekerheid... minderwaardigheid... jaloezie... ontevredenheid... angst ook.

Door te spreken over een Kaïn en Abel conflict, wil Drewermann denk ik aangeven dat dit een oer-gegeven is in de mens. Dat dit mechanisme al gaat spelen als er bij wijze van spreken pas twee broers in de hele wereld zijn. Zó kunnen mensen naar elkaar (en naar zichzelf) kijken.

Beelden projecteren op die ander. Beelden "injecteren": in jezelf.

Maar noch jij, noch de ander valt ooit samen met het beeld dat jij ervan hebt.

Het is volstrekt heilloos om jezelf met anderen te vergelijken. Zowel met anderen die in jouw ogen beter af zijn dan jijzelf, als met anderen die het in jouw ogen minder hebben getroffen dan jij.

Je kunt hier los van komen, uit dat heilloze gebeuren komen, als je je ervan bewust wordt hoe deze landheer, God dus, te werk gaat. Hij verdeelt de talenten **aan ieder naar wat hij of zij aankan.**

Er is dus geen sprake van onrechtvaardigheid. Wel van verscheidenheid. We zijn niet allemaal gelijk. Gelukkig maar, toch? Zo kunnen we elkaar prachtig aanvullen. In het vertrouwen dat we allemaal gelijkwaardig zijn in Gods ogen. Zo kunnen al die verschillende talenten zoveel mogelijk aan iedereen ten goede komen. Je moet er toch niet aan denken dat jij dat allemaal alleen zou moeten doen?

Met andere woorden: je bent wie je bent. En zoals je bent ben je precies goed. En aanvaard. De rook van jouw offer slaat niet naar beneden. Dat beeldt je je alleen maar in.

Ook jou ziet God met welgevallen aan.

Dat wil zeggen: als jij tenminste de gaven die jou zijn gegeven, wilt ontplooien. Bijbels gezegd: met datgene wat jij in huis hebt, anderen tot zegen wilt zijn.

Aan jou de verantwoordelijkheid om jezelf te ontplooien. "Te worden wie je in wezen bent", zeggen we dan.

Meer wordt niet van je gevraagd. Minder ook niet. En precies waar dat gebeurt, krijgt "het", dwz het koninkrijk van de Hemel gestalte. Hier en nu.

Over beeldvorming gaat het, in deze gelijkenis.

Een beeld legt iets vast. Zoals een foto iets dat levend, levendig is, vastlegt. Waardoor het leven eruit gaat. Het stolt.

Aan ons om het weer te laten stromen,

Amen.